

Rapport från arbetsgruppen för examensfrågor

Arbetsgruppens uppdrag var att *utreda hur lärandemålen i förordningen för alla fyra examina kan uppfyllas för studenter som läser fristående kurser*

Grundläggande förutsättningar

Till grund för gruppens arbete ligger propositionen *Ny värld – ny högskola, Remissen med förslag till författningsändringar med anledning av en ny utbildnings- och examensstruktur för den högre utbildningen samt GU:s policy och handlingsplan med anledning av Bolognaprocessen.*

Propositionen föreskriver att fristående kurser ska finnas kvar även i den nya examensstrukturen. *”Sverige har sedan länge ett unikt system med fristående kurser. Detta är viktigt att värna om då det ger många studenter stor frihet att på egen hand utforma sin utbildning”* (ur propositionen s. 105)

GU:s policy tar fasta på propositionen och förespråkar att det ska vara möjligt att läsa in kandidat- magister- och master via fristående kurser. Däremot säger policyn att högskoleexamen ska finnas vid GU endast undantagsvis för vissa profilerade program och det bör alltså inte vara möjligt att läsa in en högskoleexamen via fristående kurser. Vårt uppdrag gäller därför inte denna examen.

Ur GU:s policy tar vi vidare fasta på följande:

- *rekommenderade studiegångar bör erbjudas för studenter som vill kombinera fristående kurser till examina*
- *självständiga arbeten bör placeras mot slutet av varje utbildning*
- *tvärvetenskapliga samarbeten ska uppmuntras i samband med utformandet av program och rekommenderade studiegångar*

Riksdagsbeslutet som följde på propositionen ger oss ytterligare förutsättningar att beakta:

- Alla examina ska innehålla en fördjupning inom *det huvudsakliga området för utbildningen.*
- Varje lärosäte kan inom ramen för den nationella examensbeskrivningen ställa ytterligare preciserade krav (övrigt).
- Varje lärosäte bör bestämma för- eller efterled att användas i examensbenämningen.

Grundproblem

I de nya examensbeskrivningarna uttrycks kraven till skillnad mot idag både i termer av omfattning (antal poäng) och mål (kunskap och förståelse, färdighet och förmåga,

värderingsförmåga och förhållningssätt). När det gäller program kan man planera vilka kurser som ska läsas och i vilken ordning de ska läsas för att examensmålen ska vara uppfyllda efter fullgjort program. Däremot blir det i det nya systemet mycket svårare att bevaka att examensmålen uppnås för den som själv via fristående kurser vill läsa till en examen. Eftersom huvudmotivet med att erbjuda utbildning i form fristående kurser istället för i program ligger i valfriheten, finns det en inneboende motsägelse i de grundläggande förutsättningarna som ges i den nya högskoleförordningen.

Kan vi organisera fristående kurser så att studenterna har en bibehållen stor valfrihet och ändå garantera att examensmålen uppnås? Hur avgörs när studenterna uppnått examensmålen? Vem kan göra det? Och hur kan vi hjälpa studenterna att bevaka sina examensintressen på bästa sätt?

Delproblem

Då Göteborgs universitet är ett populärt lärosäte har vi idag inom vissa ämnen ett sökandetryck som vida överstiger det antal platser vi har resurser att erbjuda. Många sökande från mindre högskolor vill avsluta sin utbildning här för att därmed få examen från GU. Det finns inget som talar för att sökandetrycket skulle minska i framtiden. Då det i de nya examensbeskrivningarna föreskrivs ett exakt antal poäng för en examen kan detta problem bli än större. Det kan finnas anledning att fundera på andra urvalsmetoder till vissa kurser (exempelvis den sista för en examen) för att komma bort från problemet att läsa ”för mycket” för att meritera sig för vissa kurser.

Kravet på anställningsbarhet berörs i propositionen. När det gäller fristående kurser så blir möjligheten att uttrycka detta mycket beroende på hur man väljer att forma de rekommenderade studiegångarna, vilket vi utvecklar nedan.

Praktiska förutsättningar

Generella examina utfärdas idag av den centrala examensenheten. Med utgångspunkt i en lokal examensordning kontrollerar man att studenterna utifrån avklarade kurser uppfyller kraven för examen. Vi anser att det är det bästa och mest praktiska sättet att hantera utfärdandet av examina på. Vi bör alltså utforma en ny lokal examensordning så att det precis som idag på ett överskådligt sätt går att utläsa om en student uppfyller kraven för examen utifrån avklarade kurser. Dock bör den också innehålla mera kvalitativa beskrivningar av de mål som ska vara uppnådda. Detta för att undvika ett alltför statistiskt tänkande på vissa kurser i t.ex. tillgodoräknandefrågor.

Rekommenderade studiegångar

GU:s policy säger att *rekommenderade studiegångar bör erbjudas för studenter som vill kombinera fristående kurser till examina.*

Vad är då en rekommenderad studiegång? Vi tror att det är viktigt att närmare definiera vad vi menar med detta begrepp. En rekommendation är per definition inget tvingande utan något man kan välja att *följa eller förkasta*. Härefter ligger skillnaden jämfört med ett program i vilket man *måste* läsa de kurser som ingår för att anses ha fullgjort utbildningen. Vi menar att man kan relatera begreppet rekommenderad studiegång till flera olika faktorer, t.ex. examen, anställningsbarhet, studenternas egna idéer eller förberedelse för vidare studier.

Alla rekommenderade studiegångar ska naturligtvis ha sin utgångspunkt i examenskraven. Men fristående kurser läses inte enbart av studenter som har en examen som mål, utan också för bildning, självförverkligande, fortbildning eller som en del i det livslånga lärandet. Många nybörjarstudenter börjar läsa kurser utan tanke på examen och med mycket vaga kunskaper om examenskrav. Vi måste bli bättre på att redan tidigt peka ut vägen mot examen. En rekommenderad studiegång i förhållande till examen blir då att tala om för studenten vilken plats kursen har i relation till examenskraven och vilka övriga kurser som måste läsas för att det ska leda till en examen. En rekommendation som förmedlar vilka kurser som *måste* läsas och kanske också i vilken *ordning* de måste läsas för att det ska leda till en examen. Egentligen är detta precis vad vi har idag. Vi synliggör för studenten via studievägledning och information vad som gäller utifrån examenskraven (huvudämne + övriga kurser). Sedan kan studenterna välja att följa rekommendationerna om de vill ha en examen eller läsa på annat sätt om målet med studierna är något annat. Med utgångspunkt i examenskraven och med hjälp av studievägledning planerar de som vill en studiegång. Med dagens generella examina innebär det ett stort utrymme för fria val för studenten.

Förslaget till förordning ger oss möjligheten att ställa mera precisa krav för en examen med en viss inriktning samt att via för- och/eller efterled ange denna inriktning. Rekommendationerna kan alltså vara relaterade till en viss examensbenämning som är mer detaljerad, ex. som dagens Politices magister eller Filosofie kandidatexamen med samhällsvetenskaplig internationell inriktning.

Utöver det som gäller kraven för examen kan man tänka sig flera olika rekommenderade studiegångar i form av kurskombinationer som man från institutionen/fakulteten vill peka på som speciellt lämpliga för att bli anställningsbar inom en viss sektor av arbetsmarknaden eller som lämpliga för att t.ex. skaffa behörighet till efterföljande studier. T.ex. ”90hp statsvetenskap, 60hp nationalekonomi och 30hp statistik ger en kandidatexamen i statsvetenskap och är en bra kombination för dig som vill arbeta med utredningar”. Denna typ av rekommendationer kan synliggöras på hemsidor/informationsmaterial som delas ut. Rekommendationer i förhållande till anställningsbarhet bör naturligtvis grundas på en nära kontakt med arbetsmarknaden och uppföljningar av tidigare studenter.

Förslag till ansvarsfördelning

Grundproblemet som vi formulerade det ovan är hur eller vem som kan avgöra när examensmålen är uppnådda?

Det faktiska utfärdandet av examina bör även fortsättningsvis ligga Examensenheten. Den nya högskoleförordningen gör det nödvändigt att utarbeta nya lokala examensföreskrifter som reglerar vad som krävs för examen i respektive huvudämne/kunskapsområde. I arbetet med den nya examensföreskrifterna måste ett större ansvar ligga på fakulteterna och ansvariga för varje huvudämne/kunskapsområde att se över dessa i relation till *hela examen* och de *examensmål* som ska vara uppfyllda. Examensbeskrivningarnas kvalitativa mål är till stor del relaterade till *det huvudsakliga området för utbildningen*, och vi anser därför att det är rimligt att utgå från det och lägga ett större ansvar för hela examen där. I arbetet med att se över kursplanerna i huvudämnet måste man relatera dessa till examensmålen och bedöma i vilken grad man kan mäta om de är uppfyllda inom ramen för huvudämnet. Kan man utforma kurserna inom det som utgör huvudämnet/kunskapsområdet så att examensmålen uppfylls oavsett vilka de övriga kurserna är? Om så är möjligt kan kurserna utöver vad som fordras i

fördjupningen vara valfria precis som i dagens system. Om inte detta är möjligt har man att ta ställning till vilka övriga mål som måste uppfyllas utöver huvudämnet/kunskapsområdet. Detta bör uttryckas både i termer av lärandemål och i kurser som krävs. T.ex. om man inom ett huvudämne anser att man inte når upp till kraven på att *munligt diskutera information, problem och lösningar i dialog med olika målgrupper* (ur examensmålen för en kandidatexamen) och att man därmed inte kan garantera examensmålen inom huvudämnet, bör det anges att dessa färdigheter är ett krav för examen samt också inom vilken/vilka kurser man kan uppnå målet. Med detta följer naturligtvis ett ansvar att se till att dessa mål kan uppnås via kurser vid Göteborgs universitet.

Självständigt arbete

GU:s policy säger att det självständiga arbetet bör placeras i slutet av en utbildning. Detta för att säkra den fördjupning som examenbeskrivningarna föreskriver. Om man anser det nödvändigt för att examensmålen ska kunna garanteras för dem som läser fristående kurser att det självständiga arbetet ligger sent i utbildningen, regleras detta bäst genom behörighetskrav. T.ex. för att vara behörig till en fördjupningskurs inom ett huvudämne (motsvarande C-kurs) krävs inte enbart 60 hp i ämnet utan även 60-90 hp i andra ämnen.

Nedanstående tre modeller kan fungera som stöd för hur man kan organisera fristående kurser i förhållande till examensmålen:

Modell 1

En modell som liknar dagens. Examensmålen uppfylls inom huvudämnet/kunskapsområdet och övriga kurser kan därför vara i princip valfria. Rekommenderade studiegångar kan anges i relation till arbetsmarknad och vidare utbildning. Examensbenämning utan efterled.

Man kan säga att denna modell utgår från principen minsta möjliga förändringar eftersom den liknar dagens system. Kanske kan det med tanke på tidsplanen vara bra med en modell som gör det möjligt att inte behöva ändra alltför mycket på en gång, även om detta också innebär en risk för alltför statiskt tänkande och hämmar utvecklingsarbetet. Här blir det ju enklare med övergångar mellan det gamla och nya systemet och tillgodoräkningar från andra lärosäten. Problemet med antagningssystemet minimeras då det finns fler valbara kurser som kan ingå i examen att välja på. Beträffande kravet på att uttrycka anställningsbarheten blir det svårt att göra det annat än i mycket generella termer.

Modell 2

Examensmålen kan inte garanteras enbart inom ramen för huvudämne/kunskapsområde utan ytterligare krav ställs och uttrycks både i vilka mål som ska uppfyllas och genom vilka kurser detta görs. Rekommenderade studiegångar kan anges i relation till arbetsmarknad och vidare utbildning. Examensbenämning utan efterled.

Istället för att anpassa enbart huvudämnet efter examensmålen så inbjuder denna modell till tvärvetenskapliga samarbeten då olika kurser kopplas till olika mål. Studenternas valfrihet begränsas men det kan bli lättare att garantera examensmålen. Det kan bli lättare att koppla examen till en viss sektor inom arbetsmarknaden.

Modell 3

Examensmålen kan inte garanteras enbart inom ramen för huvudämne/kunskapsområde utan ytterligare mera detaljerade krav ställs och uttrycks både i vilka mål som ska uppfyllas och

genom vilka kurser detta görs. Rekommenderade studiegångar kan anges både i relation till arbetsmarknad och vidare utbildning och till specifika examensbenämningar som då anges med för- eller efterled för att markera inriktningen på examen.

Om kraven på kurser utöver huvudämnet är mera specifika och uttrycker en viss inriktning så är det rimligt att det synliggörs i examen med hjälp av ett för- eller efterled. Detta gör det ännu lättare att koppla examen till arbetsmarknaden. Risken med alltför specifika krav är att det leder till antagningsproblem då många studenter vill läsa samma kurser.

Informationsansvar

Nyckeln till att kunna bibehålla ett fungerande system med fristående kurser är *information*. Det är nödvändigt att studenterna på ett bättre sätt än idag tidigt informeras om kraven för och vägen till en examen. Ett större informationsansvar ligger på institutionerna som bör se över vilken beredskap man har för detta. Information bör ges muntligt och skriftligt till studenter i motsvarande grundkursen av ansvarig institution i varje huvudämne/kunskapsområde om vilka kurser som krävs för att få examen i det ämnet, samt om det finns rekommenderade studiegångar i förhållande till utbildningar på avancerad nivå och arbetsmarknad. Information om examensregler bör också lyftas fram i informationsmaterial som katalog, webbsidor och kursportal. Det ställs också stora krav på studievägledare och lärare på institutionen, samt även en god studie- och karriärvägledning centralt inom universitetet.

Att göra

Varje huvudämne måste regleras på nytt i en lokal examensordning. I den måste det framgå vilken examen man kan få, hur den ska benämnas och vilka mål som ska uppnås och vilka kurser som måste/kan ingå. Enligt nuvarande beslutsordning ska rektor bestämma detta. Eftersom det troligen kommer att gälla alla huvudämnena och eventuella nya kunskapsområden (och även programmen) är det lämpligt att en person eller mindre grupp får uppdraget att sammanställa uppgifterna i en lokal examensordning som ska fastställas av styrelsen.

Begreppen kunskapsområde och huvudsakligt område förekommer på ett lite otydligt sätt i dokumenten. Examen kan ges med fördjupning inom det huvudsakliga området. Vi tolkar detta som att huvudsakligt område innefattar både huvudämne och kunskapsområde. I den mån man utformar kurser som ska leda till examen inom kunskapsområden så bör dessa definieras och inrättas av rektor.

Tidsplan

Nya lokala examensföreskrifter bör föreligga senast vid årsskiftet 2006/2007. Fakulteter och institutioner bör med tanke på det ha inrapporterat till rektor senast den 15/11 enligt följande:

- Vilket huvudämne/kunskapsområde man vill ha
- Vilka mål som ska vara uppfyllda/kurser som måste/får ingå i en examen inom det huvudämnet/kunskapsområdet
- Krav på ev. ytterligare mål som ska vara uppfyllda och genom vilka kurser man kan uppnå dessa för att examen ska kunna utfärdas i det huvudämnet/kunskapsområdet.
- Vilken examensbenämning man önskar (för och eller efterled).

Vidare bör man se över behörighet och urval till vissa nyckelkurser för att kunna säkerställa progressionen och minimera antagningsproblem som skulle kunna försena studenternas väg till examen.

Arbetsgruppen för examensfrågor

Christer Ek, studentavdelningen
Karin Svanfeldt, studentavdelningen
Elisabeth Abiri, SFN
Bodil Jansund, HHFN
Birger Simonsson, UFN
Mikael Gustavsson, GUS

Catharina Langendorf, Bolognakoordinator
Cecilia Spendrup, studentavdelningen
Kristina Hermansson, KFN
Martin Todtenhaupt, HFN
Åsa Jouper-Jaan, NFN